

ВІД ПЕРЕКЛАДАЧА

Одного весняного вечора 1936 року, коли мені було чотирнадцять років, мій батько повів мене на танцювальну виставу в Кіото, про яку мені запам'яталося лише дві речі. Перша — це те, що ми були єдиними іноземцями серед глядачів. Ми приїхали з Голландії лише кілька тижнів тому, і я ще не встиг звикнути до культурної ізоляції й досі досить гостро її відчував. Друга — це те, яким щасливим я почувався, усвідомивши, що після місяців інтенсивного вивчення японської мови я міг частково розуміти уривки почутих розмов. Щодо молодих японок, які виконували танок на сцені, у моїй пам'яті не залишилося нічого, окрім розпливчастих обрисів їхніх яскравих кімоно. Тоді мені й на думку не могло спасти, що за п'ятдесят років потому в далекому Нью-Йорку одна з них стане моєю близькою подругою та диктуватиме мені історію свого незвичайного життя.

Для мене як для історика розповіді про життя завжди були першоджерелом. Мемуари розповідають нам не стільки про їхнього автора, скільки про його навколишній світ. Вони значно відрізняються від автобіографії, адже автор мемуарів ніколи не зможе так чітко викласти події, як біограф. Автобіографія, якщо така річ справді існує, це все одно, що попросити кролика розповісти, який він має вигляд, коли стрибає полем. Звідки йому знати? З іншого боку, якщо ми хочемо послухати про поле, кращого оповідача годі й шукати. Але слід пам'ятати, що ми не дізнаємося того, що кролику не до снаги побачити.

Я говорю про це з упевненістю академіка, який збудував свою кар'єру на таких відмінностях. Хоча маю визнати: мемуари моєї любої подруги Нітти Саюрі змусили мене переосмислити свої погляди. Так, вона справді висвітлює кожную таємницю свого життєвого досвіду. Скажімо, те, як кролик бачить поле. І, ймовірно, кращої розповіді про незвідане життя гейші за ту, яку ми почули від Саюрі, не знайти. В цій оповіді вона також описує своє життя — набагато повніше, детальніше та більш захопливо, ніж це робить багатослівний розділ про її життєвий шлях в книзі «Яскраві скарби Японії»¹ або ж численні статті про неї, що з'являлися в журналах упродовж років. Схоже, що принаймні щодо такої небуденної теми ніхто не знає автора мемуарів краще за самого автора.

Те, що Саюрі стала видатною, було збігом обставин. Інші жінки вели схожий спосіб життя. Зокрема, славетна Като Юкі, гейша, яка полонила серце Джорджа Моргана, племінника Джона Пірпонта², та стала його «дружиною в заслання» протягом першого десятиліття цього сторіччя³, мала життя подекуди навіть більш незвичайне, ніж Саюрі. Але лише Саюрі записала свою сагу так повно й розгорнуто. Тривалий час я вважав, що її рішення це зробити було звичайною випадковістю. Якби вона залишилася в Японії, роздумам щодо укладання мемуарів не було б місця в її насиченому житті. Однак 1956 року життєві обставини змушують Саюрі емігрувати до США. Протягом наступних сорока років вона мешкала у «Вальдорф

¹ «Яскраві скарби Японії» (Glittering Jewels of Japan) — дослівно: «Блискучі коштовності Японії». (Тут і далі прим. перекл. з англ., якщо не вказано інакше.)

² Джон Пірпонт (John Pierpont Morgan I, 1837—1913) — американський підприємець, банкір та фінансист.

³ XX сторіччя.

Тауерз»¹ у Нью-Йорку, де вона облаштувала для себе помешкання на тридцять другому поверсі в елегантному японському стилі. Навіть тоді її життя продовжувало свій шалений, нестримний ритм. У її квартирі побувала лєвова частка японських митців, інтелектуалів, бізнес-персон і навіть кілька урядовців та один чи кілька гангстерів. Мені не випадала нагода з нею зустрітися аж до нашого знайомства у 1985 році. Хоча як учений-японіст я раніше чув її ім'я, але майже нічого про неї не знав. Наша дружба міцнішала, і вона довіряла мені все більше. Одного дня я запитав, чи дозволить вона розповісти світові її історію.

— Що ж, Джейкобе-сан², можливо, й дозволю. За умови, якщо запишете її ви, — відповіла вона.

Отож, ми взялися до роботи. Саюрі чітко дала зрозуміти, що вона б радше диктувала мені свої мемуари, аніж писала їх сама. За її словами, вона настільки звикла до живої розмови, що просто не знатиме, що робити, якщо в кімнаті не буде нікого, хто слухає. Я погодився й писав під диктовку протягом 18 місяців. Мене ніколи не турбував кіотський діалект Саюрі (в якому гейша називається *гейко*, а кімоно інколи називають *обебе*), допоки я не замислився, як саме передати ці тонкощі при перекладі. Я загубився в її світі від самого початку. Щоразу, за деяким винятком, ми зустрічалися ввечері. За давньою звичкою це був саме той час, коли Саюрі думалося найкраще. Зазвичай вона воліла працювати у своїй квартирі у «Вальдорф Тауерз». Але час від часу ми зустрічалися в окремії кімнаті японського ресторану на Парк Авеню, де її добре знали. Як правило, наші зустрічі тривали дві-три

¹ «Вальдорф Тауерз» (Waldorf Towers) — розкішні апартаменти в окрузі Мангеттен, м. Нью-Йорк.

² Сан — ввічливий суфікс у японській мові, який додається до імені чи прізвища на знак пошани, на кшталт «пан», «пані».

години. Попри те що ми записували на диктофон кожен розповідь, секретар Саюрі була присутня на кожній із зустрічей та сумлінно усе занотувувала.

Але Саюрі ніколи не говорила на диктофон чи до свого секретаря. Вона завжди говорила до мене. Коли в неї виникали сумніви, як продовжити розповідь, саме я допомагав їй зорієнтуватися. Я завжди почував себе фундаментом, на якому базувалася вся справа, й відчував, що світ не почув би її історії, якби я не завоював її довіри. Зараз я почав розуміти, що правда може мати інший відтінок. Саюрі обрала мене як свого особистого секретаря, який запише її історію. Але, можливо, вона також чекала, допоки з'явиться потрібна людина.

Саме тут постає ключове питання: чому Саюрі хотіла, щоб про її історію дізналися? Хоча гейші не складають офіційної клятви мовчання, їхнє життя ґрунтується на єдиній японській конвенції, згідно з якою все, що відбувається в установі вранці, і те, що відбувається за зачиненими дверима ввечері, ніяк не пов'язано і має завжди залишатися розмежованим. Гейші не говорять про свій життєвий досвід просто так, до відома. На кшталт повій, їхніх протеже нижчого класу, гейші зазвичай володіють пікантною інформацією і знають, чи є та чи інша публічна особа простим смертним. Можливо, саме через їхню честь ці нічні метелики виступають об'єктами суспільної довіри. Однак гейша, яка підірвала цю довіру, опиняється в непридатному становищі. Обставини, за яких Саюрі розповідала свою історію, були винятковими. У тому розумінні, що ніхто з Японії більше не мав над нею влади. Її зв'язок із рідною країною вже був розірваний. Так частково стає зрозумілим, чому «конвенція тиші» її більше не турбувала. Проте зовсім не пояснює, чому вона вирішила розповісти свою історію. Я боявся про це запитати. А що,

якщо копаючись у своїх сумнівах, вона передумає? Навіть коли рукопис було закінчено, я не міг наважитися. Тільки після того, як вона отримала аванс від видавництва, мені стало духу спитати, чому ж у неї виникло бажання записати історію свого життя?

— А що ще мені робити з моїм життям зараз? — відповіла вона.

Чи справді її наміри були такими щирими, нехай читач вирішує сам.

Попри палке бажання того, щоб її біографія була записана, Саюрі все ж таки наполягала на кількох умовах. Вона хотіла, щоб рукопис був опублікований лише після її смерті та смерті кількох чоловіків, які були ключовими фігурами в її житті. Як з'ясувалося пізніше, вони всі померли раніше за неї. Саюрі дуже переймалася, щоб її одкровення нікого не присоромили. Я залишив імена без змін, де це було можливим. Хоча навіть від мене особи деяких чоловіків Саюрі все ж тримала в таємниці, використовуючи досить поширене серед гейш правило поведінки: говорити про відвідувачів через використання епітета чи перифраза. Зустрівши таких героїв, як пан Снігопад (чие прізвисько напрошується само собою через лупу), читач, гадаючи, що Саюрі просто намагається бути дотепною, може неправильно зрозуміти її справжніх намірів.

Коли я запитав у Саюрі дозволу використовувати диктофон, моєю метою було уникнути можливих помилок секретаря під час запису розповіді. З моменту її смерті минулого року я намагаюся зрозуміти, чи був у мене також інший намір. Наприклад, зберегти її голос із притаманною йому виразністю, яка рідко мені траплялася. Зазвичай вона говорила м'яким тоном, таким, який би ви очікували почути від жінки, яка побудувала кар'єру, розважаючи чоловіків. Але коли вона хотіла вселити життя

в епізод, її голос лунав так, що в мене складалося враження, наче в кімнаті було шестеро чи восьмеро людей. Інколи я вмикаю її записи вечорами в робочому кабінеті, й мені важко повірити, що вона вже не з нами.

*Джейкоб Гааргіус
Арнольд Русофф, професор з історії Японії,
Нью-Йоркський університет*

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Уявімо, що ми з вами сидимо у затишній кімнаті з видом на сад і за бесідою ковток за ковтком насолоджуємося зеленим чаєм. Ми говоримо про давно минулі дні, і тут я вам кажу:

— Того дня я когось зустріла... Це був найкращий день у моєму житті й водночас найгірший.

Гадаю, ви облишите пити чай, поставите чашку і запитаєте:

— То який саме? Найкращий чи найгірший? Неможливо, щоб було і так, і так.

Зазвичай, я б також із себе поглузувала і визнала б, що ви маєте рацію. Та правда в тому, що той день, коли я зустріла пана Танаку Ічіро, справді був одночасно найкращим і найгіршим днем мого життя. Цей чоловік так мене зачарував, що навіть рибний запах його рук був для мене ароматом парфумів. Якби не він, переконана: я б ніколи не стала гейшею.

Моє народження та виховання ніяк не було пов'язане з тим, щоб стати кіотською гейшею. Я навіть родом не з Кіото. Мій батько був рибалкою, ми мешкали в маленькому містечку Їороідо на узбережжі Японського моря. За все своє життя кількість людей, якими я хоч словом обмовилася про своє дитинство чи родину, можна перерахувати на пальцях. Я майже ніколи нікому не розповідала про Їороідо, або ж про будинок, у якому зростала, або ж про моїх батьків, або про мою старшу сестру. І точно нічого про те, як я стала гейшею чи як це — бути нею.

Більшість людей віддає перевагу думці, що і моя бабуся, і мати були гейшами, а мистецтво танцю я почала вивчати з того самого моменту, як мене відлучили від грудей. Пам'ятаю, якось багато років тому я наповнювала чарку саке чоловікові, який за розмовою згадав, що лишень минулого тижня був у Йороідо. Від його слів я почувалася як той птах, що перелетів океан і за тисячі кілометрів зустрів створіння, яке знає, де його гніздо. Я настільки була вражена, що мені було не до снаги стриматися:

— Йороідо?! Я там виросла!

Бідолашний! Вираз його обличчя пройшов крізь палітру яскравих виразних змін. Чоловік щонайдужче намагався усміхнутися, але глибокий подив, який йому не вдалося приховати, зіграв не на його користь.

— Йороідо? — перепитав чоловік. — Цього не може бути.

Віддавна я опанувала техніку штучної посмішки, яку я називаю «посмішкою Но» за схожістю до застиглих рис театральних масок¹. Таку посмішку чоловіки можуть трактувати на свій лад. Це, безперечно, її перевага. Ви навіть не уявляєте, як часто вона мене рятувала. Я вирішила скористатися нею й тоді. Звісно, це спрацювало. Чоловік видихнув на повні груди й, перехиливши наповнену мною чарку саке, зайшовся сміхом. Переконана, що той сміх був швидше викликаний полегшенням, ніж будь-чим іншим.

— Сама думка, — сказав він крізь сміх, — що ви зростали в такому болоті, як Йороідо, це ж як наколотити чаю у відрі!

Засміявшись знову, чоловік мовив:

¹ Театр Но — традиційний театр Японії, обов'язковим атрибутом якого є використання масок під час вистав.

— Ось чому з вами так весело, Саюрі-сан. Інколи вам вдається змусити мене повірити у правдивість ваших жартів.

Думка про те, що я ніби чашка чаю, завареного у відрі, мені не дуже до вподоби. Та, гадаю, доля правди в цьому є, адже я справді виросла в містечку Йороідо. Нікому на думку не спаде назвати це місце вишуканим. Туди майже ніхто не приїздить, а мешканцям рідко випадає нагода виїхати. Вам, мабуть, цікаво, як мені вдалося залишити Йороідо? Що ж, саме тут і починається моя історія.

У нашому невеличкому рибацькому селищі Йороідо я мешкала (як я його прозвала) в «п'яному будиночку». Він стояв біля скелі, де з океану завжди дув вітер. У дитинстві мені здавалося, що океан підхопив страшенну застуду, бо завжди дихав із присвистом. А ще чхав, внаслідок чого погіршувалася погода, а його «чхання» перетворювалося на пориви вітру з величезними бризками. Я придумала, що наш будиночок образився на океан за те, що той час від часу чхав йому в обличчя, й вирішив відхилитися назад, щоб не стояти на шляху. Мабуть, він би завалився, якби мій батько не відрубав шматок балки від рибацького човна, що зазнав корабельної аварії, та не підпер звис будиночка. Це надало йому вигляду старого чоловіка напідпитку, який спирається на милицю.

У цьому «п'яному будиночку» моє життя протікало якось одноманітно. Змалечку я дуже була схожою на мою матір і аж ніяк не на батька чи старшу сестру. Мама казала, що ми з нею як дві краплі води. І вона не помилялася: у нас обох були певною мірою унікальні очі, яких годі й зустріти десь у Японії.

На відміну від загальнопоширених темно-карих очей, як у всіх інших, очі моєї матері були світло-сірі, а мої —

точнісінька їхня копія. Коли я була зовсім дитиною, мені здавалося, що хтось проколов дірку в її очах, і звідти витекло все чорнило. Вона вважала це трактування дуже потішним. Ворожки пояснювали таку блідість кольору очей наявністю завеликої кількості води в її естві. Води настільки багато, що інші чотири елементи були майже відсутні. А це, за їхніми словами, стало причиною того, що її риси були такими невиразними.

Односельці часто казали, що моя мати мала бути дуже миловидною, як і її батьки. Що ж, персик має гарний смак, так само, як і гриб, але їх не можна їсти разом. Природа зіграла з нею злий жарт. Вона успадкувала материні повні губи та батькову кутасту щелепу. У поєднанні це нагадувало витончену картину в масивній рамі. Її гарні сірі очі були облямовані густими віями. Імовірно, вони мали дивовижний вигляд на батьковому обличчі, проте її погляд робили пригніченим.

Моя мати завжди казала, що вийшла заміж за батька, бо мала забагато води у своєму естві, а він, у свою чергу, — забагато деревини у своєму. Люди, які були знайомі з моїм батьком, одразу розуміли, що вона мала на увазі. Швидкою течією вода тече з місця до місця. Її завжди до снаги знайти щілину, де просочитися. На противагу, дерево міцно тримається за землю. Оскільки мій батько був рибалкою, для нього це гарна риса. Чоловік із деревиною у своєму естві тримався невимушено й легко в морі. Насправді мій батько ніде не почувався так невимушено й легко, як у морі, й ніколи не полишав його надовго. Він пахнув морем навіть після купання.

Коли батько не рибалив, він сидів на підлозі в нашій темній вітальні та латав рибальську сіть. Якби сіть була живою істотою, то швидкість, з якою він працював, не порушила б її сну. Тато все робив так повільно. Навіть коли

його обличчя видавалося зосередженим, можна було вибігти на вулицю та злити воду з ванни за той час, який йому був потрібен, щоб змінити цей вираз. Його обличчя було вкрите глибокими зморшками. У кожній проглядалися тривога та неспокій. Здавалося, що це вже було не його обличчя. Воно стало більш схожим на дерево, на кожній гілці якого розміщувалося гніздо якогось птаха. Він постійно щосили намагався вправлятися з ним і здавався втомленим від самих зусиль.

Коли мені було шість чи сім років, я довідалася про свого батька дещо нове, чого раніше ніколи не знала.

— Татку, а чому ти такий старий? — якось запитала я.

На це він звів бровами так, що вони стали схожими на дві вигнуті парасольки над його очима.

— Не знаю, — відповів він, глибоко видихнувши та похитавши головою.

Коли я повернулася до своєї матері, з її погляду я зрозуміла, що вона дасть мені відповідь на це питання іншим разом. Наступного дня, не мовивши ні слова, мати повила мене вниз пагорбом до села. Дорогою ми звернули на стежку, що вела до цвинтаря в лісі. Ми підійшли до трьох крайніх могил, на яких були встановлені пам'ятні дошки разів зо три вищі за мене, згори донизу вкриті темними похмурими ієрогліфами. На той час я не так довго ходила до школи в нашому селищі й не розуміла, де закінчується один і починається інший.

— Нацу, дружина Сакамото Мінору, — вказала вона на одну з них.

Сакамото Мінору — ім'я мого батька.

— Померла у віці двадцяти чотирьох років, на дев'ятнадцятому році епохи Мейджі¹.

¹ Дев'ятнадцятий рік епохи Мейджі — 1886 рік.

Потім вона вказала на наступну:

— Джінічіро, син Сакамото Мінору, помер у віці шести років, на дев'ятнадцятому році епохи Мейджі.

Потім моя мати прочитала останню дошку, напис якої був аналогічним, окрім імені — Масао, — та віку — три роки.

Минув певний час перш ніж я зрозуміла, що мій батько раніше вже був одруженим. Колись дуже давно. І що вся його родина померла. Трохи згодом я повернулася на цвинтар. Коли я стояла перед могилами, то усвідомила, що печаль — тяжка емоція. Моє тіло стало вдвічі важчим, ніж за мить до цього, неначе ті могили тягнули мене вниз до себе.

Попри всю воду та деревину мої батьки були гарним поєднанням і дали життя дітям із належним складом елементів. Переконана: навіть вони не очікували, що їхні діти будуть їхніми точнісінькими копіями. Тоді як я була схожа на свою матір і навіть успадкувала її очі, більш схожої на батька людини, ніж моя сестра Сацу, годі було й шукати. Сацу була на шість років старшою за мене, і, певно, їй дозволяли робити речі, заборонені мені. Але Сацу мала дивовижну здатність перетворювати кожную подію на цілковиту пригоду. Наприклад, якщо б ви попросили її насипати тарілку супу з каструлі в печі, вона, певна річ, насипала б, але було б це так, наче той суп потрапив у тарілку за щасливою випадковістю. Одного разу Сацу врізала себе рибою. І я не маю на увазі ножа, яким вона різала рибу. Дорогою із села моя сестра піднімалася на пагорб, тримаючи загорнутий пакунок із рибою в руках. І риба висковзнула з пакунка та впала їй на ногу, порізавши Сацу одним із плавців.

Можливо, у моїх батьків були б ще діти, окрім мене та Сацу. Вельми тому, що мій батько дуже хотів сина, який

би з ним рибалив. Та коли мені було сім років, моя мати сильно захворіла, ймовірно, на рак кісток. Проте тоді я майже не розуміла, що саме було не так. Її єдиним порятунком від недугу був сон, який, наче в ката, почав займати майже весь її час. Себто більш-менш постійно. Минали місяці, вона спала майже весь час і невдовзі почала стогнати від болю щоразу, коли прокидалася. Я знала, що в ній щось швидко змінювалося. Але через таку велику кількість води в естві ці зміни здавалися незначними. Часом вона стрімко худла, а потім так само швидко повнішала. Коли мені було дев'ять років, стало видно кістки її обличчя, після чого вона більше ніколи не повернула втраченої ваги. Мені й на гадку не спадало, що вода витікає з неї через хворобу. Розумієте, моя мати втрачала все більше і більше своєї сутності, на кшталт водоростей, теж м'яких та водянистих від природи, але які стають крихкими, щойно висихають.

Якось по обіді я сиділа на горбистій підлозі темної вітальні й співала до цвіркуна, якого знайшла вранці. Раптом біля дверей почувся голос:

— Агов! Відчиніть! Це лікар Міура.

Лікар Міура приїздив до нашого рибальського селища раз на тиждень. Відколи саме мою матір скосила ця жахлива хвороба, він узяв за правило приходити й оглядати її. Наближався величезний шторм, і мій батько був удома. Він сидів на підлозі, на своєму звичному місці, із заплутаними в рибальській сітці великими павукоподібними руками. Він відволікся на мить і, кинувши свій погляд на мене, підняв один із пальців. Це означало, щоб я відчинила двері.

Лікар Міура був дуже поважною людиною. Принаймні так вважалося в нашому селищі. Він навчався в Токіо і знав набагато більше китайських ієрогліфів, ніж

будь-хто. Через свою надмірну пихатість він не помічав такого малого створіння, як я. Коли я відчинила двері, лікар зняв своє взуття і ступив до будинку, не звернувши на мене жодної уваги.

— А що, Сакамото-сан, — мовив він до батька, — мені б хотілося мати життя, як у вас. Цілими днями рибалити у морі, а в дні шторму відпочивати на березі. Це так чудово! Бачу, ваша дружина все ще спить, — продовжив він далі. — Шкода, я хотів був її оглянути.

— Он як?

— Річ у тім, що наступного тижня мене не буде. Можливо, ви б могли її розбудити?

Батькові знадобився деякий час, щоб дістати руки із заплутаної сітки. Та, зрештою, він підвівся.

— Чійо, дитино, — звернувся він до мене, — зроби лікареві чаю.

Тоді мене звали Чійо. Під моїм іменем гейші, Саюрі, я стала відома роками пізніше.

Батько та лікар пішли до кімнати, де спала моя матір. Я стояла біля дверей і намагалася підслухати їхню розмову. Єдине, що я чула, був стогін матері й жодного слова з того, про що вони говорили. Я зайнялася приготуванням чаю. Невдовзі повернувся лікар. Він був напруженим та суворим і потирав руки одна об одну. Мій батько вийшов за ним, і вони сіли за стіл у центрі кімнати.

— Час вам дещо сказати, пане Сакамото, — розпочав лікар Міура. — Вам варто було б поговорити з кимось із жінок у селищі, можливо, з пані Сугі. Домовитися, щоб вона зшила нове вбрання для вашої дружини.

— Я не маю грошей, лікарю, — відповів батько.

— Останнім часом ми всі збідніли. Я добре розумію, про що ви. Але ви заборгували це своїй дружині. Вона не може померти в тому лахмітті, в яке зараз вдягнута.

— То вона скоро помре?

— Можливо, протягне ще кілька тижнів. Вона переживає нестерпний біль. Смерть звільнить її від мук.

Після цього я вже не чула їхніх голосів. У моїх вухах стояв звук крил, якими б'є птах, що панічно намагається злетіти. Можливо, то билосся моє серце. Важко сказати. Якщо ви коли-небудь бачили птаха, який залетів до великої зали храму і щосили намагався знайти вихід, що ж, ви зрозумієте, що зі мною відбувалося. Мені навіть ніколи на гадку не спадало, що моя мати не зможе постійно просто хворіти. Не те що ніколи не думала про те, що буде, якщо вона помре. Такі думки в мене були. Але це були роздуми на зразок того, що б сталося, якби наш будиночок завалило під час землетрусу. Складно уявити життя після такого.

— Я гадав, що помру першим, — сказав батько.

— Ви людина в літах, Сакамото-сан, але здоров'я маєте міцне. У вас ще в запасі років із чотири-п'ять. Я залишу ще трохи пігулок для вашої дружини. Можете давати дві одразу.

Вони ще трохи поговорили про таблетки, й лікар Міура пішов. Мій батько ще довго сидів у тиші спиною до мене. На ньому не було сорочки, й було видно його обвислу шкіру. Що довше я на нього дивилася, то більше він мені ставав схожим на цікаве зібрання форм та текстур. Його хребет був схожим на горбисту стежку. Голова, вкрита знебарвленими плямами, нагадувала побитий фрукт. Рукки — обтягнуті старою шкірою палиці, що вільно звисали з двох опуклих вигинів. Якщо мати помре, як я зможу далі з ним жити? Я не хотіла їхати від нього. Але після того, як моя мати залишить цей дім, він буде порожнім, незалежно від того, буде в ньому батько чи ні.

Нарешті батько прошепотів моє ім'я. Я підбігла і сіла навколішки біля нього.

— Щось дуже важливе, — мовив він.

Вираз на його обличчі був стократ сумнішим, ніж зазвичай, а очі бігали з боку в бік, немов він втратив над ними контроль. Мені здавалося, він збирався із силами, щоб сказати мені, що матір скоро помре.

— Спустисть у селище. Принеси трохи ладану на вітвар.

Наш крихітний буддійський вітвар розміщувався на старому дерев'яному ящиківі біля входу до кухні. Це була єдина цінна річ у нашому «п'яному будиночку». Перед грубо вирізьбленою дерев'яною постаттю Аміді, Будди Західного раю, були чорні похоронні таблички із буддійськими іменами померлих предків.

— Тату... це все?

Я сподівалася, що він відповість. Батько лише махнув рукою на знак, щоб я пішла.

Перш ніж повернути вглиб, стежка від нашого будиночка до селища стелилася понад краєм скель, що здіймалися над морем. Йти дорогою в той день було складно. Проте я була вдячна пронизливому вітрові за те, що він відволікав мене від думок, які мене бентежили. Море було люте. Його хвилі були схожі на обтесані до леза камінці, досить гострі, щоб порізати. Здавалося, що світ почувався так само, як і я. Чи, може, життя — це не більше ніж шторм, який постійно змиває те, що було на березі мить тому, і лишає натомість щось порожнє та невідоме? Така думка з'явилася в мене вперше. Щоб утекти від неї, я щосили бігла стежкою вниз, допоки на горизонті в полі зору не з'явилось селище. Йороїдо було маленьким містечком, що лежало на початку затоки. Зазвичай вона рясніла рибалками, але того дня я побачила лише кілька човнів, що пливли назад до берега, наче морські жучки, стрибаючи вздовж поверхні води. Шторм уже був поруч. Я могла чути, як він реве. Рибалки в затоці ставали розмитими

й невдовзі взагалі зникли під завісою дощу. Я бачила, як злива пагорбом підкрадається до мене. Перші краплі були розміром із перепелине яйце. За кілька секунд я змогла так, наче щойно вилізла з моря.

До Йороідо була лише одна дорога, яка вела просто до центрального входу Японської берегової компанії з морепродуктів. Обабіч вишикувався ряд будинків, передні кімнати яких були облаштовані під магазини. Я побігла на інший бік вулиці, до будинку Окада, де продавалися сушені вироби. Тут зі мною сталася одна з тривіальних okazію із серйозними наслідками на зразок перечепитися і впасти перед потягом. Виїжджена ґрунтова дорога була мокрою від дощу, і я посковзнулася, утративши землю під ногами. Я впала на бік і вдарилася обличчям. Гадаю, цей удар мене оглушив, оскільки я пам'ятаю заціпеніння та відчуття в роті чогось, що я хотіла виплюнути. Залунали голоси. Мене обернули на спину, підняли та кудись понесли. За запахом риби, що стояв навкруги, я розуміла, що опинилася всередині будівлі Японської берегової компанії з морепродуктів. Почувся ляскіт улову риби, яку вони згорнули з дерев'яного стола на підлогу, і мене поклали на його слизьку поверхню. Я усвідомлювала, що була мокрою до нитки, скривавленою, босою та вдягнутою в селянський одяг. Чого я не усвідомлювала — це того, що цей момент змінить моє життя. Бо саме тоді, у тому стані, у тій ситуації переді мною постав пан Танака Ічіро.

Я раніше бачила пана Танаку в нашому селищі багато разів. Він жив у містечку неподалік, але приїздив кожного дня, оскільки його родині належала Японська берегова компанія з морепродуктів. На відміну від рибалок, що носили селянський одяг, пан Танака був одягнений у чоловіче кімоно зі штанами, що робило його схожим на самураїв із картинок. Його шкіра була гладкою та пружною,

наче барабан. Округлі вилиці виблискували, наче хрустка скоринка підсмаженої риби. Він завжди мене зачаровував. Коли ми з іншими дітьми жбурляли наповнений мішечок із бобами одне одному й пан Танака проходив повз, я завжди відволікалася від гри, щоб подивитися на нього.

Я лежала на тому слизькому столі, поки пан Танака оглядав мою губу, відтягуючи її вниз своїми пальцями та відхиляючи мою голову з боку в бік. Раптом він упіймав погляд моїх сірих очей, які дивилися на нього з неприхованим зачаруванням. Я не зуміла вдати, що не дивилася на нього. Пан Танака міг би зневажливо всміхнутися й відвести погляд, мовляв, що за безсоромна дівчина. Ми довго дивилися одне на одного. Так довго, що я відчула озноб навіть у задушливому приміщенні компанії.

— Я знаю тебе, — зрештою мовив він. — Ти молодша донечка старого Сакамото.

Навіть дитиною я розуміла, що пан Танака бачив світ навколо таким, яким він був насправді. У нього ніколи не було того здивованого погляду, що мав мій батько. Як на мене, він міг бачити, як тече живиця з кори соснових дерев та яскравий ореол у небі від вкритого хмарами сонця. Він жив у реальному світі, навіть якщо це не завжди приносило йому задоволення. Я знала, що він помічає дерева, бруд та дітей на вулиці. Та в мене не було жодних підстав думати, що він помічав мене.

Можливо, тому, коли пан Танака заговорив до мене, до моїх очей підступили сльози.

Він допоміг мені сісти. Я думала, він попросить мене піти.

— Не ковтай крові, люба, — сказав він натомість. — Якщо ти не хочеш, щоб вона перетворилася на камінь у твоєму шлунку. На твоєму місці я б її виплюнув.

— Її кров, пане Танака? — мовив один із чоловіків. — Тут, де ми тримаємо рибу?

Річ у тім, що рибалки дуже забобонні. Особливо вони не люблять, коли жінка має хоч якийсь стосунок до рибалки. Якось ранком один чоловік у нашому селищі, пан Ямамура, побачив, як донька грається в його човні. Він відлупцював її палицею, а потім вимив човен саке та лугами так сильно, що фарба на деревині місцями побілішала. Та навіть цього не було досить. Пан Ямамура привів синтоїстського священника та освятив човен. І це все тому, що його донька просто гралася там, де ловиться риба. А тут пан Танака запропонував мені виплюнути кров на підлогу в кімнаті, де чистили рибу.

— Якщо ти переймаєшся, що плювок змиє частину риб'ячих кишок, — сказав пан Танака, — забирай їх із собою додому. А я маю ще.

— Справа не в риб'ячих кишках, пане.

— Переконаний, що її кров — це найчистіше з усього того, що падало на цю підлогу відтоді, як ми з вами народилися. Вперед! — мовив пан Танака, — цього разу до мене. — Випльовуй!

Я сиділа на слизькому столі й вагалася, що робити. Ослухатися пана Танаку було б просто жахливо. Гадаю, мені б усе ж таки не стало сміливості сплюнути, якби один із чоловіків не відхилився вбік і не висякався на підлогу. Не в силах стримати щось у роті ні на мить довше, я виплюнула всю кров, саме так, як пан Танака і сказав. З огиди всі чоловіки розійшлися, окрім помічника пана Танаки на ім'я Сугі, якому він наказав привести лікаря Міуру.

— Я не знаю, де його знайти, — мовив Сугі. Хоча, як на мене, цим він намагався сказати, що не хотів допомагати.

Я сказала панові Танаці, що лікар був у нашому будинку декілька хвилин тому.

— Де твій будинок? — запитав пан Танака.

— Це маленький «п'яний будиночок» там, на скелях.

— Тобто... «п'яний будиночок»?

— Це такий перехилений на один бік, наче він випив зайвого.

Здавалося, пан Танака не знав, що на це відповісти.

— Що ж, Сугі, біжи до п'яного будиночка пана Сакамото та спитай про лікаря Міуру. Тобі буде не важко його знайти. Просто йди на крики його пацієнтів, коли він їх оглядає.

Я думала, що пан Танака повернеться до роботи після того, як Сугі пішов. Але натомість він довго стояв біля столу і дивився на мене. Я відчувала, як моє обличчя зайшлося полум'ям. Нарешті він сказав дещо, що мені здалося дуже дотепним.

— У тебе на обличчі виріс баклажан, маленька дочко Сакамото.

Він пішов до шухляди, взяв маленьке дзеркальце та дав його мені. Моя губа розпухла та посиніла і стала схожою на баклажан, як він і сказав.

— Але що насправді мені цікаво, — продовжив він, — звідки в тебе такі дивовижні очі, і чому ти так мало схожа на свого батька?

— Це очі моєї мами, — відповіла я. — Щодо мого батька, то він настільки укритий зморшками, що я навіть не знаю, який він насправді на вигляд.

— Одного дня ти також будеш вкрита зморшками.

— Але він зроблений зі зморшок, — мовила я. — Його потилиця така ж стара, як і чоло, але вона гладка, немов яйце.

— Так неввічливо казати про свого батька, — зауважив пан Танака. — Та, гадаю, так воно і є.

Далі він сказав дещо, від чого я зашарілася так сильно, що, впевнена, мої губи стали блідими на фоні обличчя.

— Тож, як вийшло, що в старого чоловіка, який має яйце за голову, така вродлива донька, як ти?

Упродовж багатьох років відтоді мене називали вродливою частіше, ніж я здатна пригадати. Утім, звісно, гейш завжди називають вродливими, навіть якщо вони такими і не є. Та на ту мить, коли пан Танака назвав мене вродливою, я ніколи не чула про гейш. І я повірила, що то була правда.

Після того, як лікар Міура оглянув мою губу, я купила ладан, за яким посилав мене батько. Дорогою додому я була настільки схвильована, що порівняно з цим життя в мурашнику видається спокійним. Було б набагато легше, якби всі емоції йшли з одного русла, але все не було так просто. Я тріпотіла, наче аркуш паперу на вітрі. Десь поміж тривожними думками про мою матір та болем у губі затишно влаштувався приємний спогад, до якого я знову й знову поверталася. Спогад про пана Танаку. Я зупинилася на скелях та дивилася на море, де навіть після шторму хвилі досі були як гострі камені, а небо залилося брудним коричнюватим відтінком. Переконавшись, що ніхто мене не бачить, я пригорнула до грудей ладан і знову й знову повторювала до вітру ім'я пана Танаки, до поки не відчула задоволення від мелодії в кожному складові. Знаю, як безглуздо це звучить. Насправді так і було. Але тоді я була лише маленькою розгубленою дівчинкою.

Повечерявши, мій батько пішов до селища подивитися, як інші рибалки грають в японські шахи, тоді як ми із Сацу мовчки прибирали на кухні. Я намагалася пригадати почуття, викликане в мене паном Танакою, але в холодному тихому будинку воно кудись зникло. Замість нього з'явився крижаний острах від думки про хворобу моєї матері. Як скоро її поховають на сільському цвинтарі поруч із членами іншої батькової родини? Що потім буде зі мною? Мабуть, після смерті матері Сацу займе її місце. Я поглянула на мою сестру, яка терла залізний казанок

з-під супу. Попри те що він був просто перед нею, попри те що вона дивилася на нього, переконана, казанка вона не бачила. Вона все ще продовжувала терти, навіть після того, як він вже був чистим. Нарешті я мовила до неї:

— Сацу, мені погано.

— Іди надвір та нагрій собі ванну, — відповіла Сацу та мокрою рукою прибрала своє неслухняне волосся з очей.

— Я не хочу ванну, — сказала я. — Сацу, мама помре...

— Цей казан дав тріщину. Поглянь!

— Це не тріщина. Ця подряпина завжди там була, — відказала я сестрі.

— Тоді яким чином витекла вода?

— Ти її вилила. Я бачила.

На мить Сацу охопили сильні емоції, які збентеженням відбилися на її обличчі так само, як більшість переживань. Не мовивши ні слова, вона взяла казанок і пішла до дверей, щоб його викинути.